

- The cognitive Figure-Ground alignment. – Heli Paulasto, Lea Meriläinen, Helka Riionheimo & Maria Kok (toim.), *Language contacts at the crossroads of disciplines* s. 191–211. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- MÖTTÖNEN, TAPANI 2016: *Construal in expression. An intersubjective approach to cognitive grammar*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. Annales Universitatis Turkuensis C 410. Turku: Turun yliopisto.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjänä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 817. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TALMY, LEONARD 1986: *The relation of grammar to cognition*. Essen: Linguistic Agency University of Duisburg-Essen LAUD.

Monipuolisesti rakenteiden ja toimintojen yhdistämisestä vuorovaikutuksessa

Ritva Laury, Marja Etelämäki & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.): *Linking clauses and actions in social interaction*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2017. 243 s. ISBN 978-952-222-858-1.

Linking clauses and actions in social interaction on Ritva Lauryn, Marja Etelämäen ja Elizabeth Couper-Kuhlenin toimittama, kahdeksasta itsenäisestä tutkimusartikkelista muodostuva kokoomateos. Nimensä mukaisesti siinä syvennytään tarkastelemaan rajattua vuorovaikutuslista ilmiötä, kieliopillisten rakenteiden ja sosiaalisten toimintojen yhdistämistä (*linking*). Toimittajat kertovat teoksen pohjautuvan Suomen Akatemian vuosina 2009–2013 rahoittamaan tutkimushankkeeseen, jossa tarkasteltiin yhdistämisiä ilmiötä puheessa ja kirjoituksessa; kokoelmassa pääpaino on kuitenkin vahvasti puhutun vuorovaikutuksen tutkimuksessa.

Teoreettisena viitekehysenä on pääosin joko keskusteluanalyysi tai sen pohjalta kehitetty vuorovaikutuslingvistiikka (ks. Couper-Kuhlen & Selting 2001). Yhdistämistä lähestytään teoksessa moniulotteisena ilmiönä, ja se määritellään väljästi: yhdistäminen merkitsee toimintojen, vuorojen tai rakenteiden asettamista keskinäiseen suhteeseen (s. 13). Kokoelman artikkeleissa selvitetään muun muassa, millaisia resursseja yhdistämiseen käytetään, millaisia elementtejä voidaan yhdistää toisiinsa ja miten etäisiä yhdistettävät elementit voivat olla ajallisesti. Artikkelien empiiriset aineistot ovat niin ikään monipuolisia: elementtien yhdistämistä tarkastellaan arkikeskustelujen ohella luokahuonevuorovaikutuksessa, tanssiopetuksessa sekä mediakonteksteissa. Teos vakuuttaa lukijansa siitä, että toimintojen ja rakenteiden yhdistäminen on kaikenlaisia vuorovaikutustilanteita läpäisevä ilmiö.

Keskeisiä käsitteitä

Johdantoartikkelissa lukija viedään kokoelman aihepiiriin esittelemällä kolme keskeistä, kokoelman nimessäkin esiintyvää käsitettä: toiminta (*action*), lause (*clause*) sekä yhdistäminen (*linking*). Lauseen nostaminen perusyksiköksi ohjaa lukijan ajatuksia kieliopilliseen lähestymistapaan. Lause onkin kokoelman ydinkäsite siinä mielessä, että monissa artikkeleissa tarkastellaan nimenomaan lausemaisia rakenteita. Keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa vuorovaikutuksen perusyksikkönä pidetään kuitenkin yleensä vuoronrakenneyksikköä tai vuoroa (ks. esim. Schegloff 2007). Kuten toimittajat mainitsevatkin (s. 12), lauseen käsitteeseen voi liittyä haasteita silloin, kun tarkastellaan kehollista toimintaa vuorovaikutuksessa.

Artikkelikokoelman toinen keskeinen käsite on *toiminta*, jolla teoksessa viitataan sekä kielelliseen että ei-kielelliseen toimintaan. Tekijät perustelevat määritteen *ei-kielellinen* (*nonverbal*) valintaa *kehollisuuden* (*embodiment*) käsitteen sijasta sillä, että kieli on aina väistämättä kehollista (s. 13). Aiemmassa kirjallisuudessa on toisaalta esitetty kehollisuuden käsitteen eduksi se, että se ei korosta eroa fyysisen ja kielellisen vuorovaikutuksen välillä eikä aseta jälkimmäistä etusijalle (ks. esim. Mondada 2014). Näin hahmotettuna kehollisuuden käsitteen käyttö olisi voinut olla perusteltua arvioitavassa teoksessakin.

Kolmas kokoelman ydinkäsite on yhdistäminen. Kyse on monimuotoisesta ja mielenkiintoisesta käsitteestä. Toimittajat kontekstualisoivat käsitettä vertailemalla sitä toiseen yhdistämistä tarkoittavaan käsitteeseen, johon viitataan englanniksi nimityksellä *combining* (ks. Matthiessen & Thompson 1988). Käsitteet *combining* ja *linking* erotetaan toisistaan siten, että jälkimmäisen tapauksessa yhdistettävät elementit eivät välttämättä muodosta yhdessä kokonaisuutta eivätkä muutenkaan

ole yhteismitallisia. Keskustelunanalyttisessä tutkimusperinteessä tällainen yhdistäminen näkyy toimittajien mukaan esimerkiksi vierusparirakenteessa (s. 14), jossa kaksi peräkkäistä vuoroa liittyy toisiinsa. Kokoelman artikkeleissa yhdistämisen ilmiö laajenee vierusparirakenteen ulkopuolelle, sillä yhdistettävät rakenneosat tai toiminnot eivät aina ole peräkkäisiä eivätkä kiinteässä suhteessa toisiinsa.

Tarkastelen seuraavaksi yhdistämisen käsitteen merkitystä ja arvoa analyttisenä käsitteenä kokoelman artikkelien valossa.

Kehollisten toimintojen yhdistäminen

Kokoelman artikkelit on ryhmitelty kolmeen osuuteen. Ensimmäinen osa ”Linking of clauses and physical actions” käsittelee kielellisen ja kehollisen toiminnan yhdistämistä, viitekehyksenään vuorovaikutuslingvistiikka ja multimodaalisen vuorovaikutuksen tutkimus. Maria Frickin artikkelissa ”Combining physical actions and verbal announcements as ’What I’m doing’ combinations in everyday conversation” analysoidaan sitä, miten sanallinen ilmoitus toimii oikeutuksena puhujan fyysiselle toiminnalle (esim. *mä otan vähän vaa lisää; me käydään tupakalla nytte*). Sanallisen ilmoituksen esittämistä voi pitää sikäli tarpeettomana, että tilanteen osallistajat pystyvät kyllä havaitsemaan, mitä puhuja on tekemässä. Artikkelissa kuitenkin osoitetaan, että ilmoituksella on tehtävänsä sosiaalisessa todellisuudessa: ilmoitusten avulla puhujat osoittavat käsittelevänsä omaa fyysistä toimintaansa poikkeamana esimerkiksi normista tai odotuksesta.

Leelo Keevallikin artikkeli ”Linking performances: The temporality of contrastive grammar” puolestaan tarkastelee, miten konjunktiot, kuten ruotsin *utan*, viron *aga* ja suomen *vaan*, yhdistävät tanssittunnilla kahta opettajan havainnollistamaa liikettä tai asentoa. Liikkeistä toinen on virheellinen ja toinen oikein suoritettu. Artikkelin osoittaa, että kielen

avulla toisiinsa yhdistettävät elementit voivat olla kokonaan kehollisia.

Kysymysten ja vastausten yhdistämisestä

Kokoelman toinen osa käsittelee kysymysten ja vastausten yhdistämistä ("Linking of questions and answers"). Otsikosta lukija saattaa saada käsityksen, että keskiössä olisi yksinkertainen vierusparirakenne, mutta näkökulma on laajempi. Katariina Harjunpään artikkelissa "Mediated questions in multilingual conversation: Organizing participation through question design" tarkastellaan peräkkäisten, eri puhujien tuottamien vuorojen suhdetta kaksikielisissä arkikeskusteluissa. Vuoroista ensimmäinen on puhujan äidinkielellään esittämä kysymys, joka käsittelee paikalla olevan henkilön elämänpäiiriin liittyviä asioita. Kysyjä ei hallitse kysymyksensä kohdehenkilön puhumaa kieltä, ainakaan sujuvasti. Jälkimmäinen vuoro on alkuperäisen kysymyksen pohjalta muotoiltu käännös, jonka kaksikielinen henkilö välittää kohdehenkilölle. Artikkelissa näytetään, miten vuoro muotoillaan käännös-vuoroksi suhteessa toisen henkilön edellä esittämään kysymykseen. Tämä voi tapahtua esimerkiksi toistamalla vain muutamia ydinelementtejä alkuperäisestä vuorosta (esim. *kuinka paljon se maksaa se matkasieltä Brasiliasta tänne edestakasi* → *quanto é passagem* 'how much is ticket'; s. 92).

Kuten Harjunpään artikkeli myös Saija Merken artikkeli "Tackling and establishing norms in classroom interaction: Student requests for clarification" havainnollistaa sitä, että vuorojen liittyminen toisiinsa ei edellytä konkreettista sidoselementtiä, esimerkiksi konjunktiota tai partikkelia. Tämän lisäksi Merken artikkelissa osoitetaan, että yhteys voi rakentua temporaalisesti hyvin etäistenkin elementtien välille. Artikkelit keskittyvät s2-oppitunnilla esitettyihin, opetettua asiaa kysyseenalaistaviin kysymyksiin (esim. *vous*

avez pas dit que c'était pour poivre-et-sel la dernière fois 'didn't you say it was for greyish last time'). Merke näyttää, kuinka tämäntyyppisten kysymysten avulla luodaan yhteys aiempaan puhetilanteeseen, esimerkiksi oppituntiin. Yhdistettävien elementtien ajallinen etäisyys on kiinnostava havainto, joka samalla herättää kysymyksen rajoista: kuinka etäisten elementtien välille voidaan vielä hahmottaa suhde?

Toisen osion päättää Aino Koiviston artikkeli, jossa tarkastellaan *vai*-sanana käyttöä itsenäistä lisäystä aloittavassa tehtävässä ("On-line emergence of alternative questions in Finnish with the conjunction/particle *vai* 'or'"). Koivisto osoittaa, miten *vai*-sanana avulla voidaan korjata tai laajentaa aikaisemmin esitetyn vuoron merkitys vaihtoehtokysymykseksi esimerkiksi tilanteessa, jossa on ilmennyt, ettei kysyjä saa odottamaansa vastausta. Tällöin *vai*-alkuinen täydennys toimii reaktiona vastakeskustelijan vuoroon (esim. A: *nii käviskö teille sunnuntaina?* B: *.hh ööö: ku tota tai käviskö* A: *vai onks teil muuta*).

Kielellisten rakenteiden yhdistäminen

Kolmannen osan ("Linking of grammatical structures") artikkeleissa keskitytään kieliopillisten rakenteiden yhdistämiseen. Anna Vatasen artikkeli "Delayed completions of unfinished turns: On the phenomenon and its boundaries" tarkastelee sitä, millä keinoin puhujat täydentävät syntaktisesti keskeneräiseksi jääneitä vuorojaan ja saattavat ne päätökseen. Keskeinen havainto on, että vuoroa täydennettäessä hyödynnetään samaa puhekorkeutta, tempoa ja kehon asentoa kuin keskeneräiseksi jääneen vuoron aikana. Vatasen artikkeli antaa näin esimerkin siitä, että yhdistämiseen käytettävät resurssit eivät ole ainoastaan kielellisiä vaan myös kehollisia ja prosodisia.

Elizabeth Couper-Kuhlen ja Marja Etelämäki puolestaan analysoivat artikkelis-

saan ”Linking clauses for linking actions: Transforming requests and offers into joint ventures” englannin- ja suomenkielisten arkikeskustelujen ”työnjakorakennetta” (*division-of-labor pattern*), jossa puhuja tarjoutuu tekemään jotakin yhteisen päämäärän hyväksi ja edellyttää tai pyytää samaa myös kuulijalta (esim. *mie tuon sinulle tukun rahaa ni sie saat mennä ostamaan sen takin*). Rakenteen osat voivat esiintyä myös päinvastaisessa järjestyksessä, jolloin tarjous seuraa pyyntöä. Rakenteen osien välinen suhde on tyypillisesti merkitty additiiviseksi (*ja*) tai konsekutiiviseksi (*niin*). Artikkelissa osoitetaan, että rakenteen avulla voidaan lieventää pyytämiseen liittyvää deontista, ohjailevaa sävyä.

Lauri Haapasen artikkeli ”Directly from interview to quotations? Quoting practices in written journalism” eroaa muista artikkelikokoelman tutkimuksista, sillä tutkimuskohteena ovat yhdistämislmiöt kirjoitetussa, journalistisessa kielenkäytössä. Tutkimuksen kohteena on se, millaisin käytäntein haastattelupuheesta laaditaan kirjallinen sitaatti osaksi lehtiuttua. Kokoelman teeman kannalta sitaatin voi nähdä eräänlaisena abstraktina yhteytenä haastattelupuheen ja journalististen toimintatapojen välillä. Haapainen näyttää, että haastateltavien puheeseen tehdään journalistisen kirjoitusprosessin aikana monenlaisia muutoksia eivätkä sitaattit useinkaan ole suoria, sananaisia lainauksia. Muokkaukset voivat koskea niin kieliasua kuin sisältöä. Haapasen artikkeli on tutkimuksena kiinnostava, mutta sen suhde yhdistämislmiöön ei näyttäydä aivan selkeänä. On hyvä ratkaisu sijoittaa tämä tutkimus teoksen viimeiseksi, jolloin se avaa vielä yhden, hieman abstraktimman näkökulman siihen, miten yhdistämislmiötä voidaan lähestyä.

Kokoavaa tarkastelua

Kielellisten rakenteiden ja sosiaalisten toimintojen yhdistämistä tarkasteleva artik-

kelikokoelma tulee tarpeeseen. Teos koostaa yhteen tutkimuksia, jotka tarjoavat lukijalle syvällisen ja aiempaa monipuolisemman näkökulman yhdistämiseen vuorovaikutuksellisenä ilmiönä. Artikkelit osoittavat havainnollisesti, että yhdistämisen keinot eivät ole pelkästään kielellisiä (esim. konjunktioita ja partikkeleita) vaan myös kehollisia ja prosodisia. Aina eksplisiittistä yhdistävää elementtiä ei esiinny lainkaan, vaan yhteys voi rakentua muullakin tavalla, implisiittisesti. Esimerkiksi Frickin artikkelissa kielellistä ilmoitusta seuraa ilmoituksen toteuttaminen fyysisesti. Vaikka kokoelmassa tarkastellaan peräkkäisten toimintojen tai rakenteiden suhdetta, siinä myös osoitetaan, että yhteys voi rakentua temporaalisesti etäistenkin elementtien välille. Tällöin yhteyden havaitseminen vaatii ennen muuta tilanteista tulkintaa.

Kokoelman artikkelit osoittavat kiistattomasti, etteivät yhdistävät elementit muodosta selvärajaista kategoriaa. Tilanteisia tapoja ja keinoja yhdistää kieliopillisia rakenteita tai sosiaalisia toimintoja on väistämättä erilaisia. Yhdistämislmiön moninaisuus ja erilaiset tulkinnat kokoelman tutkimusartikkeleissa vaativat lukijalta keskittymistä. Rakenteiden ja toimintojen yhdistämisen monipuolinen pohdiskelu ja analysointi laajentaa kuitenkin mielekkäällä tavalla käsitystä siitä, millaisia asioita voidaan käsitellä yhdistämislmiön piiriin kuuluviksi. Laajemmin ajateltuna kokoelma *Linking clauses and actions in social interaction* luo myös katsauksen siihen, miten vuorovaikutuksen tutkimusta ja siihen liittyvää kieliopillisten rakenteiden analyysia tällä hetkellä tehdään.

PIIA MIKKOLA
etunimi.sukunimi@uva.fi

Kirjoittaja työskentelee Työsuojelurahaston rahoittamana post doc -tutkijana Vaasan yliopistossa.

Lähteet

- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2001: Introducing interactional linguistics. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 1–22. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- MATTHIESSEN, CHRISTIAN – THOMPSON, SANDRA A. 1988: The structure of discourse and ‘subordination’. – John Haiman & Sandra A. Thompson (toim.), *Clause combining in grammar and discourse* s. 275–329. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- MONDADA, LORENZA 2014: The local constitution of multimodal resources for social interaction. – *Journal of Pragmatics* 65 s. 137–156. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.04.004>.
- SCHEGLOFF, EMANUEL 2007: *Sequence organization in interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.